

вих соціально-економічних реформ: впровадження мінімальної заробітної плати, регулювання умов праці, створення соціального страхування, пенсійних систем і безкоштовної освіти, посилення ролі держави в економіці та формування «держави загального добробуту». Незважаючи на позитивні наслідки, ця ідеологія мала негативний вплив через експерименти на прикладі СРСР, де проявилися проблеми, зокрема бюрократизація, репресії та економічна неефективність, що показали складність втілення марксизму в реальність, у філософії якої була закладена соціальна рівність в усіх сферах життя.

### Джерела та література

1. Баранівський В. Вчення Карла Маркса та наслідки спроб його реалізації. *Політичний менеджмент*. 2008. № 2. С. 161–166. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe\\_2008\\_2\\_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2008_2_18)
2. Карл Маркс (Karl Marx). Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Видавничий дім «ІНЖЕК». Видатні економісти. URL: <https://www.hneu.edu.ua/vydavnychyj-dim-inzhek/vydatni-ekonomisty/karl-marks-karl-marx>
3. Краус Н. М. Історія економіки та економічної думки: структурно-логічні схеми, таблиці, малюнки: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 194 с.
4. Макеєв С. О. Соціологія: навчальний посібник. Київ: «Укр. Енциклопедія», 1999. 344 с.
5. Політичні ідеї Карла Маркса та Україна. *Радіо Свобода*. 07 травня 2025 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1115385.html>
6. Філософія марксизму. *Видокремлений структурний підрозділ «Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету»*. URL: <http://www.ztec.com.ua/ztec/e-lib/Філософія/Лекц.№6.%20Філософ.%20Марксизму.pdf>
7. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2005. 576 с.
8. Шубін О. В. Марксизм як ідеологічна течія. *Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2009. 790 с. URL: [http://www.history.org.ua/?termin=Marksizm\\_techiya](http://www.history.org.ua/?termin=Marksizm_techiya)*

**Бондарчук Тетяна**

*Донецький національний університет імені Василя Стуса*

### ОСВІТНІЙ «ПУНКТ БОЖЕВІЛЛЯ» ХРИСТИНИ АЛЧЕВСЬКОЇ

*Ключові слова: Христина Алчевська, освіта, недільна школа, просвітництво.*

*Keywords: Khrystyna Alchevska, education, Sunday school, enlightenment.*

«Кажуть, що у кожної людини буває свій “пункт божевілля”. Моїм виявилося бажання навчати грамоти якомога більше жінок», – ці слова Христини Алчевської стали символом її самовідданої діяльності у сфері народної освіти.

Христина Алчевська – просвітниця XIX – початку XX ст., педагог і фундатор першої в Україні безкоштовної жіночої школи – Харківської недільної школи для жінок, що вісім років перебувала в нелегальному статусі. Вона на власному прикладі довела, що жінки мають право на рівний доступ до знань і науки, та присвятила своє життя боротьбі за його втілення.

Народилася майбутня освітянка 16 квітня 1841 р. у містечку Борзна на Чернігівщині у родині викладача повітового училища. Її мати була випускницею Смольного інституту шляхетних дівчат. Христина Алчевська пізніше згадувала,

що саме мати прищепила їй здатність «привертати серця людей» [2, с. 65]. Батько ж, за спогадами, був доволі жорстоким чоловіком, який, незважаючи на вчительську кар'єру, не любив дітей [1, с. 23–24].

Шлях дівчини до освіти був непростим, адже її батько був противником жіночої освіти. У зв'язку з цим у книзі спогадів «Передумане й пережите» Христина Алчевська згадує, як навчилася читати й писати раніше за двох старших братів, підслуховуючи їхні приватні уроки й таємно отримуючи знання від батька [1, с. 24]. Вона підкреслила, що обрала шлях просвітництва спокійно і після нетривалих вагань у часи, коли український рух зазнавав переслідувань. Христина писала про свою любов до України та українського народу, виховуючи такі ж почуття не лише у своїх учнів, а й у власних дітей [5, с. 9].

У дитинстві дівчинка дуже любила читати та перебрала всю літературу, що була в батьківській бібліотеці. Самоосвіта дала їй змогу отримати ґрунтовні знання та усвідомлене бажання «навчити якомога більше жінок грамоті». Це кредо стало метою життя Х. Алчевської, хоча сама вона так і не здобула систематичної освіти [4, с. 189].

У 16 років, після смерті матері, Христина Данилівна знайшла порятунком у вчителюванні. Так, будинок знайомих Мамчичів під Курськом став, за її власними словами, «першим знайомством з народом і школою», адже згодом вона стала засновницею жіночої школи. Христина стає небайдужою учасницею суспільних процесів у країні та поборницею прав жінок, про що свідчить її численне листування з прогресивними діячами того часу [4, с. 190].

Левову частину свого життя Христина Данилівна Алчевська присвятила справі народної освіти: від учительки до керівника недільної школи та віцепрезидента Міжнародної ліги освіти, від авторки першого науково-практичного дослідження проблеми сприйняття і розуміння народом класичних творів до очільниці великих творчих колективів зі створення всесвітньо визнаних навчально-методичних посібників. Христина Алчевська однією з перших порушила питання про загальну безкоштовну початкову освіту, зокрема для жінок, в умовах заборони недільних шкіл. Вона заснувала Харківську недільну школу для дівчат, яка стала осередком жіночої освіти в місті. Головним досягненням Алчевської було створення унікальної методики викладання, яка включала індивідуальний підхід до кожного учня, використання наочних матеріалів та інтерактивні методи навчання [2]. Вона розробила систему добровільного читання, яка сприяла швидкому набуттю навичок грамотності навіть дорослими жінками, які раніше не мали доступу до освіти. Її методичні розробки отримали міжнародне визнання, а школа стала зразком для інших навчальних закладів.

Важливим доробком Алчевської були праці з педагогіки та методики навчання. Найвідомішими з них є «Книга для дорослих» та «Що читати народові?», де вона аналізувала найефективніші підходи до освіти та рекомендувала літературу для самостійного навчання [3, с. 9]. Ці посібники перетворились на важливий засіб поширення знань серед широких верств населення, сприяючи підвищенню рівня грамотності. Завдяки діяльності Алчевської значна кількість жінок отримала можливість розширити свій світогляд і здобути необхідні знання для подальшої самореалізації.

Незважаючи на численні перешкоди, Христина Алчевська залишила помітний слід в історії української освіти. Її «пункт божевілля» став дороговказом для наступних поколінь освітян, надихаючи їх на боротьбу за рівність та доступ до освіти. Її внесок у розвиток жіночої освіти незмірний. Її ідеї живуть і сьогодні, нагадуючи про важливість знань у формуванні особистості та суспільства загалом. Понад 50 років свого життя Христина Алчевська присвятила справі народної освіти. Її подвижництво є прикладом самовідданої праці та вірного служіння справі народної освіти, а її ім'я посідає гідне місце в історії українського народу.

#### Джерела та література

1. Алчевська Х. Д. Передуманное и пережитое: Дневники, письма, воспоминания. Москва: Тип. И. Д. Сытина, 1912. 466 с.
2. Бондар Л. Засновниця жіночої недільної школи в Харкові: до 165-річчя від дня народження Христини Алчевської. *Педагогічна газета*. 2006. № 5. С. 7.
3. Дроздовська О. Алчевська Христина Данилівна. *Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопедичного словника* / за ред. М. Романюка. Львів, 1996. Вип. 3. С. 9–10.
4. Хмельницька Л. Педагогічні інновації Христини Алчевської в системі народного шкільництва другої половини XIX – початку XX століття. *Society. Document. Communication*. 2021. Вип. 11. С. 186–204.
5. Заради світла і добра. Христина Алчевська: рек. список літератури / упоряд. Г. Москович; ред. Д. Дигас. Львів, 2018. 16 с.

**Бралаган Яна**

*Донецький національний університет імені Василя Стуса*

#### КУЛЬТУРНО-ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

*Ключові слова: Леся Українка, Ольга Кобилянська, культурно-громадська діяльність.*

*Keywords: Lesya Ukrainka, Olga Kobylyanska, cultural and public activities.*

Леся Українка та Ольга Кобилянська – видатні постаті української культури, які зробили вагомий внесок у культурно-громадське життя свого часу. Вони були активними учасницями інтелектуальних рухів, підтримували розвиток української літератури, виступали за емансипацію жінок та брали участь у діяльності громадських організацій. Їхній внесок у формування модерної української нації залишається вагомим.

На противагу літературній діяльності, громадське життя Лесі Українки та Ольги Кобилянської є менш дослідженим. Окрема інформація про їх залученість у суспільно-політичне життя зустрічається у загальних роботах О. Копач, М. Драй-Хмари.

Леся Українка (Лариса Петрівна Косач) була не лише видатною поетесою, а й активною громадською діячкою, яка відігравала важливу роль у культурному житті України кінця XIX – початку XX ст. Дівчина зростала в колі освічених людей, що, певне, і зумовило її цікавість до письма, музики та вивчення мов [4, с. 1–2].